

DE GEMEENTEBEGROOTINGEN EN REKENINGEN,
DE ADMINISTRATIE DER ONTVANGERS EN DE
GEMEENTEBELASTINGEN OP DE TENTOON-
STELLING OP GEMEENTELIJK FINAN-
CIEEL GEBIED, GEHOUDEN TE
AMSTERDAM.

Tusschen 5 en 25 September van dit jaar werd te Amsterdam eene tentoonstelling gehouden, welke een gebied bestreek, dat verre ligt buiten het gewone tentoonstellingssterrein. Daarmede is reeds bij den aanvang van hetgeen ik hier omtrent hare resultaten zal zeggen, de vinger gelegd op de teere plek dezer onderneming. Zijn de gemeentefinanciën eene materie, die zich laat tentoonstellen? Behoort het wetenswaardige omtrent de administratie der financiën en den financieelen toestand der Nederlandsche gemeenten niet veel meer in een boek, zeker een dik boek, beschreven te worden?

Toen in het vorig jaar bij de jeugdige Vereeniging voor de Gemeente-financiën het denkbeeld was gerijpt om een tentoonstelling op dit gebied met daaraan verbonden Congres te houden en men mij had uitgenoodigd om de leiding op mij te nemen van eene speciale commissie, die zich met de organisatie der tentoonstelling zou belasten, moest ik mij aanstonds beide zoeven genoemde vragen stellen. Volledig bevestigend of ontkenkend heb ik ze niet beantwoord. Ook mij was het duidelijk, dat de te behandelen stof zich zeer slecht voor demonstratie op een tentoonstelling leende, en toch heb ik het gewaagd aan de tot mij gekomen uitnoodiging te voldoen, omdat reeds bij den aanvang vaststond, dat al de te verkrijgen inlichtingen verwerkt zouden worden in een boek en de tentoonstelling dienstig zou kunnen zijn om de algemeene belangstelling voor dit boek te verhoogen.

Was niet het vraagstuk der regeling van het verband tusschen Rijks- en Gemeentefinanciën nog even brandend als tien en twintig jaren geleden? Welke schrijver had zich tot nog toe de moeite gegeven of kunnen geven om een vergelijkend overzicht samen te stellen van de administratieve en financieele organisatie en resultaten

van bedrijven en diensten der Nederlandsche gemeenten? Was er niet een wetsontwerp aanhangig, dat op nieuw — en thans waarschijnlijk voor langer tijd — de opbrengst der belastingen zou verdeelen tusschen Rijk en Gemeenten? Groeide er tegen dit wetsontwerp niet eene beweging in den boezem der gemeenten zelve en van de nationale vereenigingen, die zich haar belangen aantrekken? Stond men, wat de feitelijke kennis onzer gemeente-financiën betreft, op zoo vasten bodem, dat men de mogelijkheid om nieuwe positieve gegevens te erlangen, reeds van den aanvang af mocht afwijzen? Naar mijne meening was dieper inzicht in den feitelijken toestand tot beoordeeling van de gemaakte plannen dringend noodig. En de tentoonstelling was slechts een middel om de feitenkennis, die opgedaan zou worden, duidelijk voor oogen te stellen en daarvoor een grootere belangstelling te wekken dan het degelijkste boek ten gevolge zou kunnen hebben.

Niet alleen in de te behandelen stof week deze tentoonstelling van andere af. In den regel kan men op tentoonstellingen zien, wat goedwillige inzenders daar in hun eigen belang of ten bate van het algemeen aan de bezoekers willen toonen. Het liet zich echter aanzien dat het doel niet kon worden bereikt door af te wachten, wat gemeenten of ambtenaren op de tentoonstelling zouden willen inzenden.

Van geen enkele gemeente was te voorzien, dat zij een inzending zou tot stand brengen, waarbij ook en in hoofdzaak rekening zou worden gehouden met den toestand van andere gemeenten. En toch was dit een allereerste vereischte van onze tentoonstelling, dat zij vergelijkingen zou leveren, waaruit men leering mocht trekken. Vandaar dat de noodzakelijkheid bleek van de instelling van een Centraal bureau, hetwelk de van de gemeenten te vragen gegevens zou verwerken en voor vergelijking vatbaar maken, aan welk bureau later een centraal-teekenenbureau zou worden toegevoegd ter vervaardiging van de noodzakelijke graphische voorstellingen en teekeningen. Al hetgeen er dan ook op deze tentoonstelling te zien was, was het resultaat van onder centrale leiding uitgewerkte plannen. En om die plannen op te maken, waren speciale sub-commissies van deskundigen in het leven geroepen, die een moeilijken doch dankbaren arbeid te verrichten hadden.

Toen de tentoonstellingscommissie op het einde van het vorig jaar tot stand kwam, stond het alleen vast dat het doel der tentoonstelling zou moeten zijn een zoo volledig mogelijk beeld te geven van den toestand der

gemeente-financiën en van de bronnen waaruit deze geput worden, terwijl tevens beoogd zou worden een overzicht te geven van de wijze, waarop de verantwoording en de contrôle der gemeentegelden geschiedt, zoowel voor de engere gemeente-huishouding als voor de afzonderlijke administraties en bedrijven.

Dit was de opdracht, die aan de Commissie werd verstrekt. Een voorloopig program werd opgesteld, waarvan de uitwerking aan vijf sub-commissies werd toevertrouwd, te weten betreffende: 1o. de administratie en rekeninglegging der Gemeente-ontvangers, 2o. de gemeentebelastingen en retributiën en haar plaats onder de inkomsten der gemeenten, 3o. de administratie der gemeentebedrijven en de plaats, die de bedrijfsresultaten innemen onder de inkomsten der gemeenten, 4o. de administratie van afzonderlijke gemeente-diensten en inrichtingen en hun plaats op de begrooting en 5o. de techniek der contrôle op de ontvangsten en uitgaven, bezittingen en schulden, alsmede op de inrichting der commercieele en kasboekhoudingen. Aan deze sub-commissie viel tevens de taak ten deel gegevens te verzamelen omtrent de financieele gevolgen van den oorlog.

Ik heb deze sub-commissies hier uitvoerig opgesomd, omdat de haar opgedragen taak ook de grondslag vormde van de indeeling der tentoonstelling. Zoodra nu de uitgewerkte programma's in de centrale commissie tot een samenhangend geheel waren verwerkt, kon het centrale bureau beginnen met het uitzenden van de talrijke vragenlijsten aan de gemeentebesturen. De vele en omvangrijke vragen werden door die besturen in den regel met de grootste bereidwilligheid beantwoord. Wel waren er, die wegens de moeilijke tijdsomstandigheden geen personeel beschikbaar hadden om aan onze wenschen te voldoen, maar dit aantal was gering.

Inmiddels was met de voorbereidende werkzaamheden een geruime tijd voorbijgegaan, zoodat met den centralen arbeid eerst zeer laat, in Juni, kon worden begonnen. Met al den ijver en de energie, die den leider van het centrale bureau, Jhr. Mr. C. A. Elias, kenmerkt, kon de spoed, die toen gemaakt moest worden, zoowel bij de verwerking van de ingekomen gegevens als bij de samenstelling van het aan de tentoonstelling gewijde boek, niet anders ten gevolge hebben dan dat het resultaat de commissie niet geheel kon bevredigen. Ze werd zich bewust, dat hetgeen op de tentoonstelling zou gedemonstreerd en in het boek zou neergelegd worden, nog talrijke lacunes onzer kennis zou aantoonen. Het werk mag derhalve slechts beschouwd worden als een eerste stap

op een moeilijken weg, als een ernstige poging tot een groot doel. Het moet worden voortgezet, wil het vruchten dragen. Verwacht mag worden, dat de onlangs opgerichte Federatie van vereenigingen, die zich ten onzent met de Gemeentebelangen bezig houden — welke federatie ook een gevolg der tentoonstelling en van de ter gelegenheid daarvan gehouden congressen en vergaderingen is — deze taak naar behooren zal vervullen.

Het bijeengebrachte werd in portefeuilles systematisch geordend, terwijl van de cijfermatige overzichten en vergelijkingen aan de wandvlakten graphische voorstellingen werden gegeven. Ik meen wel den algemeenen indruk weer te geven als ik zeg, dat de acht zalen van het Gemeente-museum, welke, dank zij de medewerking van het bestuur der hoofdstad, voor de tentoonstelling waren aangewezen, een voor het oog zeer behagelijk uiterlijk aanboden, zoowel wat de indeeling als de kleurschakeering betreft. De tentoongestelde graphieken overtroffen als aesthetisch geheel inderdaad alles, wat tot nog toe op binnen- en buitenlandsche tentoonstellingen van deze soort vertoond is. Ook op het gebied van machines en hulpmiddelen, in gebruik bij moderne financieele administraties, hadden de inzenders het beste gegeven, wat te verkrijgen was, hoewel de oorlogsomstandigheden voor de onderneming niet gunstig waren. Laat ik ten slotte nog zeggen, dat aan de tentoonstelling een keurig ingericht leeszaaltje verbonden was, waar de Nederlandsche Uitgeversbond alle Nederlandsche uitgaven op comptabel gebied exposeerde en de Administratieve bibliotheek ten Raadhuiſe van Amsterdam al de daarin aanwezige boekwerken had bijeengebracht, die betrekking hebben op de financieele gestie van binnen- en buitenlandsche gemeenten, en van hare bedrijven, diensten en administraties. Catalogi van beide verzamelingen waren kosteloos verkrijgbaar.

Aan de hand van het reeds genoemde boek, dat tot titel draagt: „De tentoonstelling op gemeentelijk financieel gebied, Amsterdam, September 1916.” (2 deelen 266 en 356 bladzijden) wil ik thans trachten eene opsomming te geven van de voornaamste resultaten, welke het onderzoek opleverde en daarbij de volgorde in acht nemen van de bovenomschreven sub-commissies. Ik zal mij in dit opstel beperken tot het werk der eerste en tweede sub-commissie.

De eerste afdeeling omvatte de administratie der gemeente-ontvangers en hunne rekening en verantwoording. Deze is zeer verschillend en in de onderscheiden provincies gebonden aan provinciale voorschriften, die

onderling van elkaar afwijken. Die voorschriften hebben alle uitsluitend betrekking op ontvangsten en uitgaven overeenkomstig de begrooting, maar in alle groote gemeenten heeft men tal van ontvangsten en uitgaven, die niet in de rekening worden opgenomen en nu heerscht omtrent de boeking dezer ontvangsten en uitgaven zeer groote verscheidenheid. Elke gemeente heeft op dit punt haar eigen methode. Hetzelfde is het geval met de aan de ontvangers verstrekte betalingsmandaten. Men heeft getracht het uitgeven van een groot aantal mandaten te ontgaan door verschillende uitgaven op één mandaat te brengen, waarmede de contrôle op den gemeente-ontvanger zeker niet gediend wordt. Terecht wordt dan ook door de sub-commissie in haar rapport gezegd, dat grootere uniformiteit in den vorm der rekeningen hoog noodig is. Hier loopen alle uitgaven over den ontvanger, zelfs die van de gelden aan den burgemeester te verstrekken voor enkele door de wet hem opgelegde functies (o.a. voorschotten inzake veeziekten); daar bestaan een aantal potjes en administraties buiten den ontvanger, waarover het beheer wordt gevoerd door een aantal ambtenaren.

Aan deze laatste feiten heeft de inrichting der gemeente-begrooting volgens de provinciale voorschriften, geen geringe schuld. Zeer dikwijls voldoet deze niet aan de eischen van een modern gemeentebeheer. Daarenboven geeft de rekening geen voldoende inzicht in de kosten van bepaalde takken van dienst, omdat de ontvangsten dier diensten in de lange rij der gemeente-ontvangsten voorkomen en de uitgaven onder de gemeente-uitgaven, maar nimmer getracht wordt tegenover bepaalde uitgaven daarmede corresponderende ontvangsten te boeken om zoodoende tot netto-ontvangsten en uitgaven te geraken. De subcommissie oordeelde het daarom gewenscht een model gemeente-begrooting te doen ontwerpen, waarin aan de geopperde bezwaren zou worden tegemoetgekomen. Het centraal-bureau heeft aan dien wensch voldaan en een model-begrooting samengesteld voor eene middelmatige gemeente van ongeveer 20.000 zielen, hetwelk voor uitbreiding en inkrimping vatbaar is. Het wordt in welwillende overweging aangeboden aan de onderscheiden colleges van Gedeputeerde Staten. Telkens bleek dat vergelijkingen tusschen ontvangsten of uitgaven van een bepaalde soort in verschillende gemeenten onmogelijk waren, omdat ze onder andere hoofden waren gebracht. Grootere uniformiteit en duidelijke omschrijving van alles, wat onder een bepaalden post moet geboekt worden, is dringend noodig. Ten tijde der

tentoonstelling waren er — het zij hier met groote ingenomenheid vermeld — reeds teekenen aanwezig, dat ook bij de Colleges van Gedeputeerde Staten het bewustzijn doordrong, dat in den toestand verandering behoorde te komen. Maar ééne zeer groote moeilijkheid zal ook met den besten wil niet zoo spoedig zijn overwonnen. Ik bedoel de volgende. Om tot netto-uitgaven te geraken, is het onvoldoende om naast de jaarlijksche exploitatie-uitgaven de jaarlijksche ontvangsten te plaatsen, wanneer niet onder de exploitatie-uitgaven een bedrag voorkomt, bestemd tot betaling van rente en aflossing van het kapitaal, dat tot dat doel diende. Hoe kunnen wij bijvoorbeeld de zuivere uitgaven voor het Lager Onderwijs vinden, indien wij niet weten welke de bouwkosten der scholen waren, die voor rekening der gemeente kwamen, uit welke leening de daarvoor benodigde bedragen geput waren, welke rente deze deed en welke de aflossing van schoollokalen moet zijn? Ik zeg hier „welke de aflossing moet zijn”, omdat — indien al met eenige moeite de leening kan worden opgespoord, waaruit de gelden voor den bouw der school zijn geput — de aflossingsnorm dezer leening geen maatstaf behoort te zijn voor de berekening van de aflossing van de bouwsom. Deze laatste aflossing heeft zich uitsluitend te richten naar de vermoedelijke duurzaamheid van het op te richten gebouw voor het bepaalde doel. Met zekerheid kan men daarvan inderdaad voor een groote spanne tijds geen berekening opmaken. Hoe kunnen wij thans reeds zeggen of een op dit oogenblik te bouwen schoolgebouw over veertig jaren nog aan zijn bestemming zal beantwoorden? Wat weten wij af van de waarde-daling of waardestijging van den grond, waarop het schoolgebouw zal opgericht worden? Bij de bepaling dezer aflossingsbedragen zal dus willekeur niet uitgesloten zijn. Maar hoogst gewenscht is het, dat in nieuw vast te stellen modellen der begroting ruimte gelaten wordt voor rente en aflossing (als memoriepost) en dat door Gedeputeerde Staten eenige regelmaat wordt gebracht in de bepaling dier aflossing. Beter nog ware het dat het begrotingsmodel van rijkswege werd vastgesteld evenals de aflossingstabel. De tentoonstelling heeft in dit opzicht het nuttige effect gehad op de groote lacunes wederom te hebben gewezen. Bij de behandeling der bedrijven zal ik op dit punt nog nader moeten ingaan.

Ten slotte vond in deze afdeeling plaats een ontwerp giro-verkeer, dat op het congres en in zijn preadvies en in zijne toelichting door Mr. S. de Vries Czn.,

Wethouder voor de financiën der gemeente Amsterdam, op heldere en onderhoudende wijze werd uiteengezet en verdedigd. Het Giro-verkeer binnen de gemeente-huishouding, tot nu toe een onbekende zaak in Nederland, is een van de wijzen, waarop de Gemeenten aan kasgeld kunnen komen. De behoefte aan kasgeld is in sommige tijden van het jaar buitengewoon dringend, hetgeen in verband staat met de ongelijkmatigheid, waarmede de belastingen in de gemeentekas vloeien. Zeer verschillende methoden zijn in zwang om in die behoeften te voorzien, o.a. beleening van effecten of anticipatiebiljetten, afgifte van wissels of promessen, leening op korten termijn, door opneming van gelden bij de gemeentebedrijven, enz. Hoe door de Gemeentekas bij een bedrijf kasgeld kan geleend worden, is niet duidelijk geworden. Wordt het bedrijf en de huishouding der gemeente goed beheerd, dan vormt de bedrijfskas en de gemeentekas slechts één kas. In de bedrijfskas behooren nimmer meer middelen aanwezig te zijn dan voor den dagelijkschen dienst noodig is. De groote gemeenten gebruiken alle, en wel tot zeer groote bedragen, de beleening van anticipatiebiljetten bij de Nederlandsche Bank. Is de geldmarkt ruim, dan kan met korten opzeggingstermijn ook wel kasgeld verkregen worden van banken of particulieren. Doch al deze kasvoorzieningen kosten rente. Invoering van een gemeente-giro-stelsel kan dat crediet op korten termijn goedkoper verschaffen, mits..... talrijke particulieren, winkeliers, financiële en commercieele instellingen bereid worden gevonden bij de gemeente-giro-bank een rekening te openen, waartuit hunne betalingen onderling of aan de gemeente kunnen gekweten worden. De praktijk in Duitschland toont de mogelijkheid van het stelsel in gemeentehanden voldoende aan. De daar verkregen resultaten wekken tot navolging op. Het binnenkort in te voeren post-giro-stelsel behoeft een gemeente-giro-bank niet in den weg te staan. Maar alles komt neer op de vraag of de Nederlander, die niet gewend is zijn beschikbare middelen aan banken toe te vertrouwen, de gemeente-giro-bank met een ander oog zal aanzien dan de groote bankinstellingen. Naar mijne meening is de tijd om daarvan hoope verwachtingen te koesteren nog niet aangebroken. Het gemak, verbonden aan de betaling door overboeking mag aan ieder duidelijk voor oogen staan; niettemin is er tusschen dit inzicht en het toevertrouwen van een zeker deel van iemands beschikbare middelen aan de gemeentebank een groote afstand. Hoe talrijk zijn niet de gemeente-leveranciers — zoo werd op het congres

betoogd —, die op hun beurt belastingen, schoolgeld, enz., aan de gemeente moeten afdragen? Zouden dezen nu er niet toe kunnen worden gebracht om een deel van hun vordering bij de gemeentebank te deponeeren? Zouden de tallooze gemeente-ambtenaren (Amsterdam telt er ongeveer 15.000) niet bereid zijn hun traktement bij de gemeentebank te laten staan en hun eigen betalingen door overboeking bij die bank te bewerkstelligen? Op die laatste vraag werd door een twijfelaar geantwoord dat wellicht op den betalingsdag de bedoelde operatie haar beslag zou kunnen krijgen, maar dat op den daarop volgenden dag een belangrijk deel van het saldo-tegoed in de zakken der ambtenaren zou terugkeeren. Van de Centrale clearing, die in vele gevallen de overschrijvingen tot definitieve afsluiting zou moeten brengen, werd een zeer duidelijke graphische voorstelling gegeven.

Het programma der tweede sub-commissie bestreek uit den aard der zaak een uitgebreider terrein, n.l. het terrein van de gemeentebelastingen en retributiën en haar plaats onder de inkomsten der gemeenten. Vooreerst dus de vraag welke belastingen en retributiën in verschillende gemeenten geheven worden, de wijze van beschrijving, aanslag en invordering en vervolgens de opbrengst en het deel, dat deze heeft in de gemeente-ontvangsten. Het ging natuurlijk niet aan alle gemeenten van Nederland in dit onderzoek te betrekken. Daarenboven moest men zich beperken tot de belangrijkste belastingen en heffingen, n.l. de plaatselijke directe belasting naar het inkomen, het straatgeld, de hondenbelasting, de belasting op tooneelvertooningen en andere publieke vermaken, het vergunningsrecht, de haven-, schut- en bruggelden, de marktgelden, de wik- en weegloonen en precario's. Van de Nederlandsche gemeenten werden uitgekozen 4 met meer dan 100.000 zielen (Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Utrecht), 6 met 50.000 tot 100.000 zielen (Groningen, Arnhem, Nijmegen, Haarlem, Leiden en Tilburg), 13 met 20.000 tot 50.000 zielen (Leeuwarden, Enschedé, Apeldoorn, Dordrecht, Breda, Maastricht, Zaandam, Zwolle Hilversum, Schiedam, Ede, Vlissingen en Lonneker), 8 van 10.000 tot 20.000 zielen (Assen, Rheden, Middelburg, Opsterland, Roermond, Hoorn, Gorinchem en Zeist) en 10 met minder dan 10.000 zielen (Bolsward, Appingedam, Coevorden, Borne, Brummen, Baarn, Bloemendaal, Maassluis, Goes en Bostel). Van de kleinere gemeenten hebben slechts weinige aan de uitnoodiging om inlichtingen kunnen voldoen, althans voldaan. Niettemin is er een kostbaar materiaal van verordeningen bijeen gebracht en daaren-

boven de opbrengst bekend geworden van de belastingen en heffingen in 1903, 1913 en 1914.

Welke heffingen en belastingen in verschillende gemeenten bestaan, werd duidelijk gemaakt in een zeer overzichtelijk tableau, dat aanwees dat de gemeenten noch van een straatgeld-belasting noch van eene belasting op tooneelvertooningen het gebruik maken dat ze er van kunnen maken. Dit is thans zoo goed als het eenige terrein, waarop nog eenige expansie mogelijk is.

Overeenkomstig het opgemaakte programma werden vergelijkende staten en graphieken opgemaakt over de bruto-opbrengst per inwoner van de navolgende belastingen en heffingen: inkomstenbelasting, hondenbelasting, vergunningsrecht, haven- en liggelden, markt- en weeggelden, belasting op de tooneelvertooningen, het straatgeld, heffing voor gebruik van openbare grond en water. Daarenboven werden voor diezelfde gemeenten opgemaakt de totalen van de bruto-opbrengst van alle belastingen en heffingen, berekend 1o. per maand, 2o. per f 100 totale gemeente-ontvangsten en 3o. op f 1000 belastbaar inkomen overeenkomstig de voorloopige kohieren der Rijks-inkomstenbelasting.

Eene toelichting behoeven de in de eerste en tweede plaats genoemde berekeningswijzen niet, wel de derde. Zooals bleek uit de verzamelde verordeningen op de inkomsten-belastingen der gemeenten, worden daarin onder *inkomsten* dikwijls zeer ongelijkwaardige begrippen verstaan. Wilde men de betrekking weten, die bestond tusschen de totale opbrengst der belastingen en heffingen in een gemeente en het inkomen der belastingsschuldigen, dan kon men als maatstaf der vergelijking het inkomen volgens de plaatselijke belasting moeilijk aannemen. Vandaar dat naar een algemeen gelijke maatstaf werd gezocht en deze werd gevonden in het inkomen volgens de Rijks-inkomstenbelasting. De gegevens daarvoor waren evenwel niet gepubliceerd en zouden slechts kunnen loopen over de voorloopige kohieren voor het belastingjaar 1915/16. Aan het eerste bezwaar werd tegemoet gekomen door de welwillende medewerking van den Minister van Financiën, die het totaal belastbaar inkomen in een aantal gemeenten mededeelde. Het tweede bezwaar bleef bestaan; de rijks-cijfers zijn voorloopig vastgestelde en betreffen het belastingjaar 1915/16. Eene vergelijking van de opbrengst der gemeentebelastingen in de jaren 1903 en 1913 met inkomens van 1915/16 was niet wel mogelijk. Hoewel nu de rijkscijfers slechts voorloopige waren en over een belastingjaar liepen dat een jaar verschilt met het be-

lastingjaar van de bruto-opbrengst der gemeentebelastingen, hebben wij toch de vergelijking gewaagd en daarmee eigenaardige resultaten verkregen.

Het belastbaar inkomen volgens de voorloopige kohieren der Rijksinkomstenbelasting in 1915-16 bedroeg gemiddeld per inwoner :

Amsterdam	f 365.—	Zaandam	f 187.—
Rotterdam	„ 273.—	Kampen	„ 159.—
's-Gravenhage	„ 434.—	Vlissingen	„ 200.—
Utrecht	„ 262.—	Velsen	„ 233.—
Groningen	„ 226.—	Middelburg	„ 231.—
Haarlem	„ 288.—	Ede	„ 128.—
Arnhem	„ 304.—	Weststellingwerf	„ 80.—
Maastricht	„ 299.—	Winschoten	„ 180.—
's-Hertogenbosch	„ 191.—	Baarn	„ 621.—
Delft	„ 214.—	Heerlen	„ 224.—
Helder	„ 171.—	Waalwijk	„ 250.—

Berekend op f 1000 belastbaar inkomen, bedroeg nu de opbrengst van alle belastingen en heffingen :

Amsterdam	f 60.80	Zaandam	f 63.50
Rotterdam	„ 75.80	Kampen	„ 10.50
's-Gravenhage	„ 43.20	Vlissingen	„ 66.50
Utrecht	„ 53.40	Velsen	„ 35.—
Groningen	„ 57.70	Middelburg	„ 55.60
Haarlem	„ 61.90	Ede	„ 37.80
Arnhem	„ 54.80	Weststellingwerf	„ 42.30
Maastricht	„ 28.10	Winschoten	„ 74.—
's-Hertogenbosch	„ 30.60	Baarn	„ 25.40
Delft	„ 58.—	Heerlen	„ 19.10
Helder	„ 44.50	Waalwijk	„ 19.60

In het algemeen blijken uit deze tabel de goedkoope en de dure gemeenten voldoende, maar toch mag niet vergeten worden, dat onder de heffingen ook de haven-gelden zijn opgenomen, die slechts voor een deel (te Rotterdam zelfs voor een klein deel) door de ingezetenen worden betaald.

Belangwekkende gegevens werden ook verstrekt omtrent de beteekenis, die de belastingen en heffingen hebben in de rij van alle inkomsten der gemeenten. Ik geef hier alleen de cijfers voor 1913 (het laatste jaar, dat onder normale omstandigheden verliep). Van f 100 totale ontvangsten sproten de volgende bedragen voort uit de daarbij genoemde belastingen en heffingen.

	Inkomsten belasting.	Opcenten personeel en grondbel.	Retributiën Heffingen.	Straat- geld.	Totaal.
Amsterdam	f 24.60	f 10.20	f 12.—	f 3.90	f 50.70
Rotterdam	„ 10.90	„ 5.10	„ 25.70	„ 2.80	„ 44.50
's-Gravenhage	„ 24.90	„ 12.60	„ 4.30	—	„ 41.80
Utrecht	„ 26.30	„ 11.30	„ 4.60	„ 4.20	„ 46.40
Groningen	„ 22.70	„ 6.40	„ 7.10	—	„ 36.20
Haarlem	„ 28.30	„ 10.90	„ 10.90	—	„ 50.10
Arnhem	„ 26.—	„ 9.50	„ 4.80	—	„ 40.30
Maastricht	„ 10.50	„ 15.—	„ 9.—	„ 3.70	„ 38.20
's-Hertogenbosch	„ 10.20	„ 7.90	„ 7.20	—	„ 25.30
Delft	„ 20.80	„ 9.20	„ 12.50	—	„ 42.50
Helder	„ 15.50	„ 7.70	„ 12.70	—	„ 35.90
Zaandam	„ 30.80	„ 7.20	„ 22.60	—	„ 60.60
Kampen	—	„ 1.50	„ 3.—	—	„ 4.50
Vlissingen	„ 31.90	„ 8.50	„ 12.80	„ 5.10	„ 58.30
Velsen	„ 27.50	„ 11.90	„ 4.70	—	„ 44.10
Middelburg	„ 22.50	„ 6.50	„ 8.90	—	„ 37.90
Ede	„ 29.20	„ 9.—	„ 9.10	—	„ 47.30
Weststellingwerf	„ 17.20	„ 5.10	„ 7.50	—	„ 29.80
Winschoten	„ 31.—	„ 7.10	„ 8.60	„ 2.80	„ 49.50
Baarn	„ 25.80	„ 18.90	„ 24.—	—	„ 68.70
Heerlen	„ 25.10	„ 9.90	„ 8.90	—	„ 43.90
Waalwijk	„ 9.40	„ 7.20	„ 6.—	—	„ 22.60

Hieruit blijkt in welke mate de gemeente-uitgaven van belastingen en heffingen afhankelijk zijn. Een aantal beschouwingen zouden daaraan kunnen worden vastgeknoopt, aan welke aangename en aanlokkelijke taak ik mij wegens gebrek aan plaatsruimte moet onttrekken.

Eene bepaalde lacune trad op den voorgrond bij de vraag naar de kosten per jaar op iedere belasting en heffing vallende. Vele gemeenten konden zelfs niet de totale perceptiekosten opgeven, zooveel te minder die, welke op elke heffing en belasting vielen, zoodat van de berekening van zuivere opbrengsten moest worden afgezien.

Al deze gegevens tezamen vestigen den indruk, dat de financieele toestand in de onderscheidene gemeenten zoodanig verschilt, dat eene gelijkvormige bijdrage vanwege het Rijk niet het middel kan zijn om in den toestand verbetering te brengen. Daardoor zou bevoorrechtiging geschapen en aan den anderen kant te geringe hulp geboden worden. Ook in het praeadvies van Mr. Jonker, ten congresse behandeld, wordt dezelfde conclusie getrokken, evenwel uit andere gegevens.

Omtrent de administratie der belastingen werden — zooals reeds gezegd — uitvoerige inlichtingen ont-

vangen. Die ter zake van de inkomsten-belasting werden door Mr. A. Veen, tot een samenvattend en vergelijkend geheel verwerkt in het tentoonstellingsboek (1e deel, blz. 122—144). De heer C. R. Drossaart Bentfort belastte zich met de samenstelling van een vergelijkend overzicht der haven-, kade-, brug-, schut- en sluisgelden (1e deel, blz. 145—172), benevens met de beschrijving van de verordening dier gelden te Rotterdam (1e deel, blz. 242—262).

De heer S. G. van de Pol stelde het overzicht samen van het straatgeld, de rioolbelasting, de rioolgelden en het bouwgeld (1e deel, blz. 172—180). De heer A. J. van Wijk bewerkte de inlichtingen omtrent de belasting op tooneelvertooningen en andere publieke vermakelijkheden (1e deel, blz. 181—208) en beschreef meer in het bijzonder de totstandkoming van de allernodigste der verordeningen op dit stuk, die van 's-Gravenhage. De heeren Dr. Breen, Dr. H. E. van Gelder en Dr. Wiersum gaven eenige historische mededeelingen omtrent de oude belastingen te Amsterdam, 's-Gravenhage en Rotterdam (1e deel, blz. 209—242).

Uit administratief oogpunt wekte het samengebrachte materiaal terzake van de heffing der inkomstenbelasting in grootere en kleinere gemeenten veel belangstelling. In een artikel als dit is het niet de plaats om daarvoor uit te wijden, vooral wanneer ik bedenke van welke belangrijke afdelingen der tentoonstelling mij nog het een en ander te zeggen overschiet. Doch daarover een volgende maal.

November 1916.

Falkenburg.
